

Dit profiel dient gelezen, geïnterpreteerd en gebruikt te worden in combinatie met de leeswijzer, waarin de noodzakelijke uitleg van de verschillende paragrafen vermeld is.

Bruinvis (*Phocoena phocoena*) H1351

1. Status:

Habitatrichtlijn Bijlage II (inwerkingtreding 1994)

2. Kenschets

Beschrijving: De Bruinvis, een van de kleinste dolfijnen, komt regelmatig voor in de Nederlandse kustwateren. Vooral in de wintermaanden worden in onze wateren bruinvissen gezien, alleen of in kleine groepjes. Waarnemingen vanaf de kust laten een sterke toename zien vanaf 1994.

Relatief belang binnen Europa: aanzienlijk

De Bruinvis komt in het Noord Atlantisch gebied verspreid voor, van de Witte Zee, Groenland en IJsland in het noorden tot de Atlantische kust van Noord-Afrika in het zuiden. In de Oostzee leeft een kleine populatie. Daarnaast is een geïsoleerde populatie bekend uit de Zwarte Zee en komen bruinvissen voor in het Griekse deel van de Middellandse Zee.

De dieren die voorkomen in de gehele Noordzee en aangrenzende wateren (westelijke ingang van het kanaal, continentale plat ten noordwesten van Orkney en Shetland, Skagerak en het noordelijke deel van het Kattegat) is één populatie. Het deel dat daarvan leeft in de Noordzee bedroeg in 1994 evenals in 2005 naar schatting 250.000 exemplaren, waarmee de Bruinvis talrijker is dan de Gewone zeehond (*Phoca vitulina*) en de Grijze zeehond (*Halichoerus grypus*). De voor ons land meest nabije grote concentratie van de soort ligt in het Duitse deel van de Noordzee ten westen van het Waddeneiland Sylt (ca. 30.000 dieren in het totale Duitse deel); dit is voor zover bekend het belangrijkste voortplantingsgebied in de centrale Noordzee. De beperkte actuele kennis over verspreiding en dieet geven onvoldoende aanleiding om in het Nederlandse deel van de zuidelijke Noordzee specifieke voortplantingsgebieden, geboortegronden of foerageergebieden te identificeren.

Recent werden ook voor de Noord-Hollandse kust zeer hoge dichtheden bruinvissen, waaronder ook volwassen dieren met jongen, geregistreerd. Het lijkt erop dat bruinvissen van buiten de Duitse Noordzee in de lente richting het noordelijke deel van de Duitse Noordzee trekken en in de herfst het gebied daar weer verlaten. Dit patroon correspondeert met de lagere aantallen bruinvissen in de zomer in de Nederlandse Noordzee-kustzone. Het is echter nog onduidelijk of de dieren ook vanuit Nederland naar Duitsland trekken. Ook zijn de migratiebewegingen tussen de kustwateren en de open zee als ook die op grotere schaal onduidelijk.

Het totale aantal bruinvissen in wateren van de Europese Unie (inclusief Exclusieve Economische Zones) ligt naar schatting in de buurt van een half miljoen. Tot voor kort was het Nederlandse deel daarin met zekerheid gering. Het lijkt er op dat door een verschuiving in de Noordzee van noord naar zuid momenteel het Nederlandse aandeel groter is. Het dient afgewacht te worden in hoeverre dat incidenteel is.

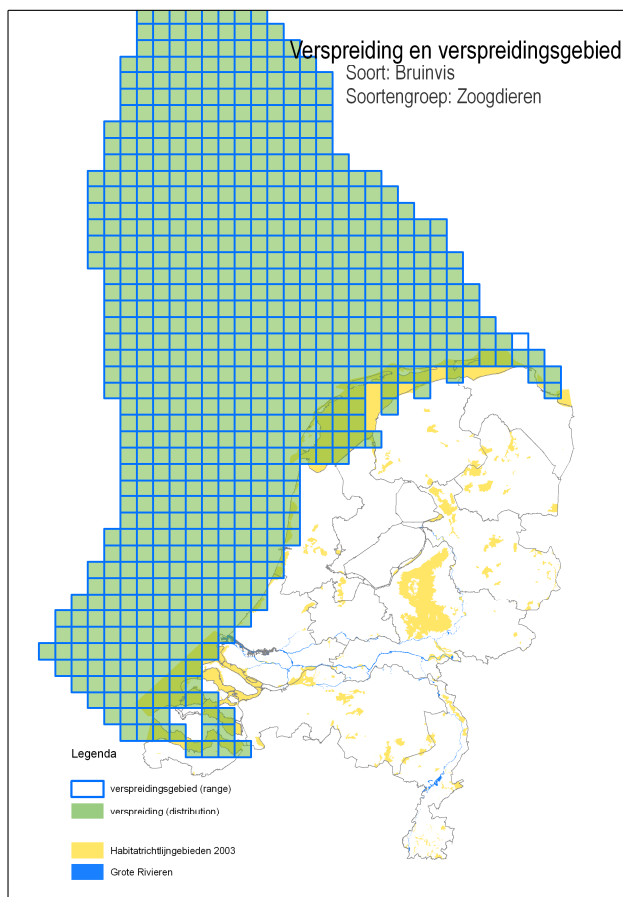
3. Ecologische vereisten

Leefgebied: De Bruinvis komt verspreid voor in ondiepe zeeën en kustwateren van de gematigde en subarctische delen van het noordelijke halfrond. Over de eisen die bruinvissen stellen aan hun leefgebied is weinig bekend. Bruinvissen zijn gevoelig voor geluid onder water (zowel geluidsniveau als de frequenties van het geluid) en mijden schepen.

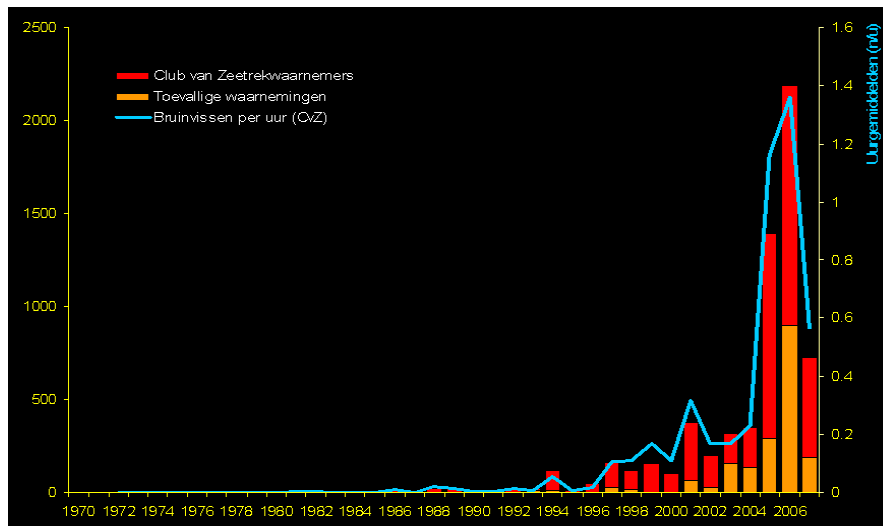
Voedsel: Bruinvissen hebben een hoog metabolisme waardoor ze enkele keren per dag moeten eten. De prooi wordt in zijn geheel doorgeslikt. Bruinvissen hebben een brede prooikeuze. Het voedsel bestaat uit vissen zoals wijting, kabeljauw en haring, maar ook platvis. De voedselkeuze is afhankelijk van het plaatselijke aanbod en verschilt regionaal. Bruinvissen gebruiken echolocatie om te jagen.

4. Huidig voorkomen

In het Nederlandse deel van de Noordzee worden met regelmaat bruinvissen gezien, echter nooit in grote aantallen, maar vanaf 1994 nemen de frequentie van de waarnemingen en de gemelde aantallen toe. Deze terugkeer kon goed worden gedocumenteerd aan de hand van zeevogel-trektellingen (1972-heden), waarbij ook bruinvissen geregistreerd worden, aangevuld met verspreidingsonderzoek dat IMARES voor LNV uitvoerde in de zuidelijke Nederlandse Noordzee. Tegenwoordig is de Bruinvis vooral in winter en vroege voorjaar een veel voorkomende kustbewoner. In de laatste jaren worden met regelmaat ook enkele bruinvissen waargenomen in de Waddenzee, de Oosterschelde en zo nu en dan in de Westerschelde.

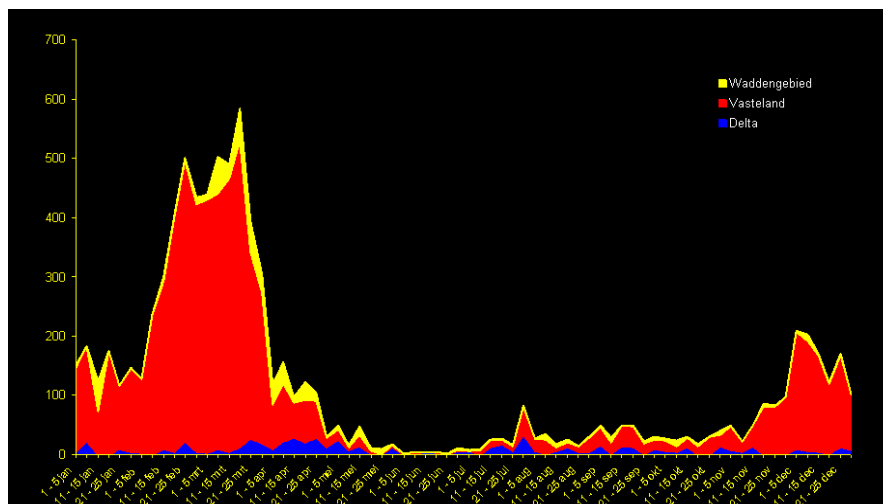

Verspreidingskaart Bruinvis

Vanaf de kust in het voorjaar (januari-juni) waargenomen bruinvissen sinds 1970. De blauwe lijn is gecorrigeerd voor de waarnemingsinspanning (Marine Mammal Database; juni 2007 geactualiseerd)

Bron: <http://home.planet.nl/~camphuys/Bruinvis.html>

Seizoenpatroon van alle vanaf de kust waargenomen bruinvissen sinds 1970 (Marine Mammal Database; juni 2007 geactualiseerd).

Bron: <http://home.planet.nl/~camphuys/Bruinvis.html>

5. Beoordeling landelijke staat van instandhouding

Trends in Nederland: De Bruinvis was vroeger een algemene verschijning in de Nederlandse wateren. Tot in de jaren vijftig van de vorige eeuw waren waarnemingen van bruinvissen bij het strand of ook in rivieren niet ongewoon. Na 1950 gingen de waarnemingen flink afnemen en rond 1970-1980 werd zelden meer een Bruinvis gemeld. Na 1990 begonnen zowel zichtwaarnemingen van levende dieren als het aantal strandingen van de Bruinvis toe te nemen. In 2004 werden zeer hoge aantallen langs de Noord-Hollandse kust waargenomen. In 2005 is in de gehele Noordzee onderzoek gedaan naar dolfinen en walvissen (SCANS-II). De populatie in de gehele Noordzee en aangrenzende wateren wordt geschat op 335.000 dieren. De dichtheden in de Noordelijke Noordzee (boven de 56°N) zijn grofweg gehalveerd, terwijl die in de Zuidelijke Noordzee zijn verdubbeld.

Recente ontwikkelingen: Sinds ongeveer 1990 neemt het aantal waarnemingen van bruinvissen in Nederland toe met een voorlopige piek in 2006. De vraag is of de waargenomen toename een gevolg is van een toename van de (locale) populatiegrootte of dat er een tijdelijke instroom (immigratie) is van dieren uit andere gebieden (Noordelijke Noordzee). Volgens het Basisrapport Rode Lijst werd de Nederlandse populatie in 2006 geschat op 15.000 tot 19.000 volwassen dieren. In het najaar van 2008 en het voorjaar van 2009 zijn door IMARES in de zone tot 100 km uit de Nederlandse kust bruinvistellingen uitgevoerd. Op basis van deze tellingen wordt geschat dat de in het Nederlandse deel van de Noordzee van de bruinvispopulatie die in de zuidelijke Noordzee leeft uit ca. 36.000 à 37.000 individuen bestaat. Bij deze tellingen zijn ook moeders met kalveren waargenomen.

Beoordelingsaspect natuurlijk verspreidingsgebied: gunstig
De Bruinvis is aanwezig in het gehele Nederlandse deel van de Noordzee.

Beoordelingsaspect populatie: matig ongunstig
Het aantal bruinvissen in de Nederlandse wateren is in de laatste jaren sterk toegenomen. Het door IMARES geschatte aantal bruinvissen in de Nederlandse Noordzee dat deel uitmaakt van de bruinvispopulatie die in de Zuidelijke Noordzee leeft, is hoger dan de in het streefbeeld opgenomen gunstige referentie. In het Basisrapport Rode Lijst Zoogdieren is het aantal volwassen dieren geschat op 17.000 individuen. In de Nederlandse Noordzee is tot op heden het werpen van jongen niet daadwerkelijk waargenomen. Wel worden moederdieren met kalveren waargenomen. Het geringe aantal kalveren dat wordt waargenomen, lijkt erop te duiden dat de populatie een onevenwichtige leeftijdsopbouw heeft. Aangenomen wordt, dat onder gunstige omstandigheden voortplanting zal plaatsvinden en er een evenwichtige leeftijdsopbouw zal zijn.

Beoordelingsaspect leefgebied: matig ongunstig
In de laatste tijd spoelen jaarlijkse enkele honderden dode bruinvissen aan op de Nederlandse kust, vooral in de voorjaarsperiode. Een deel daarvan is verdronken in warnetten. Het is nog onduidelijk in hoeverre deze sterfte van invloed is op de populatie als geheel.

Beoordelingsaspect toekomstperspectief: matig ongunstig
Europees beleid verplicht tot het terugdringen van de sterfte in visnetten, maar het is nog onduidelijk of dit in voldoende mate gaat lukken. Verder is nog onzeker in hoeverre het recente herstel van de aantallen in de Nederlandse wateren blijvend is.

Landelijke instandhoudingsdoelstelling:
Behoud verspreiding, omvang en behoud kwaliteit leefgebied ten behoeve van behoud populatie.

Streefbeeld bij de landelijke instandhoudingsdoelstelling:

- **natuurlijk verspreidingsgebied:** 568 10x10 km-hokken
- **populatie:** 25.000 exemplaren

Voor een gunstige staat van instandhouding is een evenwichtige leeftijdsopbouw van de populatie nodig. Beperving van de sterfte in visnetten is van belang.

Oordeel: matig ongunstig

Staat van instandhouding				
Aspect	1994	2004	2007	2010
Verspreiding	zeer ongunstig	zeer ongunstig	gunstig	gunstig
Populatie	zeer ongunstig	zeer ongunstig	zeer ongunstig	matig ongunstig
Leefgebied	matig ongunstig	matig ongunstig	matig ongunstig	matig ongunstig
Toekomst-perspectief	matig ongunstig	matig ongunstig	matig ongunstig	matig ongunstig
Beoordeling SvI	zeer ongunstig	zeer ongunstig	zeer ongunstig	matig ongunstig

6. Bronnen

- Berrevoets, C.M. & F.A. Arts, 2005. Monitoring van zeevogels en zeezoogdieren op het Nederlands Continentaal Plat 1991-2005 : verspreiding, seizoenspatroon en trend van zeven soorten zeevogels en de Bruinvis. Rapport RIKZ/2005.032
- Camphuysen C.J., <http://home.planet.nl/~camphuys/Bruinvis.html>
- Camphuysen, C.J., 2004. The return of the harbour porpoise (*Phocoena phocoena*) in Dutch coastal waters. *Lutra* 47: 113-122.
- Camphuysen, K. & G. Peet, 2006. Walvissen en dolfijnen in de Noordzee. Fontaine Uitgevers bv/ Stichting De Noordzee.
- Hammond, P.S., H. Benke, P. Berggren, D.L. Borchers, S.T. Buckland, A. Collet, M.P. Heide-Jørgensen, S. Heimlich Boran, A.R. Hiby, M.F. Leopold & N. Øien, 1995. Distribution and abundance of harbour porpoises and other small cetaceans in the North Sea and adjacent waters. Final Report to the European Commission. LIFE 92-2/UK/O27.
- Hammond, P.S., P. Berggren, H. Benke, D.L. Borchers, A. Collet, M.P. Heide-Jørgensen, S. Heimlich, A.R. Hiby, M.F. Leopold & N. Øien, 2002. Abundance of Harbour Porpoise and other small cetaceans in the North Sea and adjacent waters. *Journal of Applied Ecology* 39: 361-376.
- Jak, R.G., O.G. Bos, R. Witbaard, H.J. Lindeboom, 2009. Instandhoudingsdoelen Natura 2000-gebieden Noordzee. IMARES rapport nummer C065/09
- Kinze, C.C., 1994. *Phocoena phocoena* (Linnaeus, 1758) – Schweinswal oder Kleintümmler (auch Braunfisch). In: D. Robineau, R. Duguy & M. Klima (red.). *Handbuch der Säugetiere Europas. Band 6: Meeressäuger. Teil I Wale und Delphine – Cetacea. Teil IA. Einführung, Monodontidae, Phocoenidae, Delphinidae: 242-264.* AULA-Verlag, Wiesbaden.
- Lindeboom, H., J. Geurts van Kessel & L. Berkenbosch, 2005. Gebieden met bijzondere waarden op het Nederlands Continentaal Plat. Rapport RIKZ/2005.008. Alterra Rapport 1109. RIKZ, Den Haag / Alterra, Wageningen.

- Poot, M.J.M., H.A.M. Prinsen, C. Heunks, P.W. van Horssen, T.J. Boudewijn & S. Dirksen, 2005. Voortgangs- en veldwerkrapportage 2: januari t/m maart 2005. Perceel 4: Vogels. Nulmeting in kader van Monitoring en Evaluatie Programma, Project Mainport Rotterdam – MEP MV2. Rapport bureau Waardenburg 05-054, Culemborg.
- Reeves, R.R., B.D.Smith, E.A.Crespo & G.N. di Sciara, 2003. Dolphins, Whales and Porpoises 2002-2010. Conservation Action Plan for the World's Cetaceans. IUCN/SSC Cetaceans specialist group.
- Reijnders, P.J.H., 1992. Harbour porpoises *Phocoena phocoena* in the North Sea: numerical responses to changes in environmental conditions. *Neth. J. Aquat. Ecol.* 26: 75-86.
- SCANS II, 2008. LIFE PROJECT Small Cetaceans in the European Atlantic and North Sea, FINAL REPORT Covering te project activities from 01.04.2004 to 31.12.2006, LIFE Project Number LIFE04NAT/GB/000245
- Smeenk, C., 1987. The harbour porpoise *Phocoena phocoena* (L., 1758) in The Netherlands: stranding records and decline. *Lutra* 30: 77-90.
- Smeenk, C., 2003. Strandings van Cetacea op de Nederlandse kust in 1993-1997. *Cetacea stranded on the Dutch coast in 1993-1997.* *Lutra* 46(1): 45-64.
- University of St. Andrews, <http://biology.st-andrews.ac.uk/scans2>
- Zoogdierverseniging VZZ, 2007. Basisrapport voor de Rode Lijst Zoogdieren volgens Nederlandse en IUCN-criteria. VZZ-rapport 2006.027. Tweede, herziene druk. Zoogdierverseniging VZZ, Arnhem.